

การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ACTION RESEARCH AND EDUCATION QUALITY DEVELOPMENT

ไชยรัตน์ ปราณี¹Chairat Pranee¹

Corresponding Author E-mail: c.pranee@hotmail.com

Received: Aug 06, 2024; Revised: Aug 17, 2024; Accepted: Aug 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยประยุกต์ โดยเป็นการวิจัยที่มุ่งใช้กระบวนการวิจัยและผลวิจัยไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง การปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ มากกว่า การมุ่งสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติ ในฐานะเป็นนักวิจัยและผู้ปฏิบัติส่วนหนึ่งในการวิจัย เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และเน้นวิธีการการปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพของการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการที่ทำอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การสะท้อนผล และการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นการนำเอากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการวิจัยเอง ทั้งในมิติทางด้านการจัดการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการศึกษา และมิติของการบริหารการศึกษา ทั้งนี้เพื่อมุ่งไปสู่คุณภาพของผู้เรียนอันเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา ด้วยแนวคิดดังกล่าวการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้คุณภาพการศึกษาของประเทศบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ได้

คำสำคัญ: การวิจัยประยุกต์ , การวิจัยเชิงปฏิบัติการ , คุณภาพการศึกษา

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

¹ Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University

Abstract

The action research is applied research. It is research that aims to use the research process and research results to develop and improve the organization's operations to be more efficient than focusing on creating and developing knowledge of various sciences.

Action research is the operation by the practitioner as a researcher and a practitioner. This method emphasis on participation of all stakeholders and the method Practices to change and improve the quality of operations. It is a continuous process which consists of defining the problem, data collection, reflection and practice to achieve the desired goals. Therefore, bringing the action research process to solve problems or improve the quality of education. The research was carried out by teachers and educational personnel and those involved include of educational management issues about the curriculum development, learning management, educational measurement and evaluation and issue of educational administration. This is in order to focus on the quality of students, which is the main goal of educational management. Through this concept action research should be an important alternative to make the country's educational quality achieve its desired goals.

Keywords: Applied Research, Action Research, Education Quality

บทนำ

การวิจัยเป็นวิธีการที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ โดยทั่วไปแล้ว จะจำแนกการวิจัยออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การวิจัยบริสุทธิ์ (Pure Research) และ การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ตามเกณฑ์การใช้ประโยชน์ สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยประยุกต์ โดยเป็นการวิจัยที่มุ่งใช้กระบวนการวิจัยและผลวิจัยไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง การปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ มากกว่าการมุ่งสร้างและพัฒนางานองค์ความรู้ของศาสตร์นั้นๆ ดังนั้น การวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญยิ่งในปัจจุบัน ที่ทั้งระดับบุคคลและองค์กรจักนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองและองค์กรให้เกิดคุณภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยวิธีวิทยาของการวิจัยปฏิบัติการนั้นเป็นลักษณะของการวิจัยสมัยใหม่ ที่นอกจากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์หรือการสืบค้นหาความรู้ความจริงแล้ว ยังเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาบางสิ่งบางอย่างด้วย ถึงกระนั้นกระบวนการทัศน์ของงานวิจัยก็ยังคงเน้นเนื้อหาสาระ รวมไปถึงการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา การวิจัยเชิงปฏิบัติการจะตั้งคำถามว่า เราสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้นได้บ้าง การวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการวิจัยและการปฏิบัติงาน ซึ่งนักวิจัยหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้บุกเบิกการพัฒนาหรือการปรับเปลี่ยนกระบวนการต่างๆ ภายในองค์กร ซึ่งนักวิชาการหลายท่านและหลายวงการทั้ง ด้านการศึกษา ด้านธุรกิจ ด้านสังคม ได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้อย่างหลากหลายดังนี้ จาก ผู้ที่มีให้ข้อมูลไว้ในสารานุกรมเสรี (the free encyclopedia Wikipedia. 2024) ได้นิยามว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นปรัชญา (philosophy) และวิธีวิทยาการวิจัย(methodology)ที่ได้ถูกนำไปประยุกต์อย่างทั่วไปในสาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาการเปลี่ยนแปลง โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงานและการทำวิจัยไปพร้อมๆ กัน เป็นกระบวนการที่กระทำโดยใช้การไตร่ตรอง การวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีวิจารณญาณ Nasrollahi, Mohammad Ali (2015) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นแนวทางที่เป็นกระบวนการสืบค้นหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่เผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ประเด็นสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาการศึกษานั้น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการโดยครู ผู้บริหาร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการสอนและการเรียนรู้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ การดำเนินงานของโรงเรียน วิธีการสอน และวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนภายในโรงเรียนของตนเอง สำหรับแนวคิดดั้งเดิมของความหมายของการวิจัยปฏิบัติการนั้น Kurt Lewin (as cited in Manoj onkar. 2023) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่นักวิจัยและผู้ปฏิบัติงาน ทำงานร่วมกันระหว่างเพื่อระบุ วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง ประกอบด้วยกระบวนการวางแผน การกระทำ การสังเกต และการไตร่ตรองเป็นวงจร สอดคล้องกับ Vincent van Vliet (2023) ที่ได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คำนี้ถูกเสนอครั้งแรกโดย Kurt Lewin เขาอธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็น 'การวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับเงื่อนไขและผลลัพธ์ของการปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ และเป็นการวิจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติการทางสังคม กระบวนการวิจัยมีลักษณะเป็นขั้นตอนที่เป็นเกลียว ซึ่งแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยวงจรของการวางแผน การกระทำ และข้อเท็จจริง การหาผลแห่งการกระทำ นอกจากนี้ Devid E. Gray (2017 : 337) ยังได้อธิบายความหมายของการวิจัยปฏิบัติการว่า เป็นกระบวนการปฏิบัติและการดำเนินการวิจัยที่ทำไปพร้อมๆ กัน และมีลักษณะของการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการที่หลากหลายวิธี แต่อย่างน้อยจะมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ 1) เรื่องที่ทำการวิจัยเป็นเรื่องของผู้วิจัยเองหรือเกี่ยวข้องเป็นหุ้นส่วนกับผู้วิจัย 2) การวิจัยจะเป็นตัวการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ 3) ข้อมูลที่ได้รับเป็นข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของการมีส่วนร่วมในการทำวิจัย

ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

Lodico, Spaulding & Voegtli (2006, อ้างถึงใน ภัทรพร เกษสังข์. 2559) ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งมีทิศทางโน้มแนวไปที่ การวิจัยปฏิบัติการทางการศึกษา ไว้ 4 ประการ สรุปได้ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติ ในฐานะเป็นนักวิจัยและผู้ปฏิบัติส่วนหนึ่งในการวิจัย ซึ่งสามารถจัดกระทำได้ในชั้นเรียน โรงเรียน ท้องถิ่นชุมชน

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวข้องกับความร่วมมือกับนักการศึกษาอื่นๆและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ การให้ข้อมูลจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของการวิจัย ทำให้เกิดความสมดุลของบทบาทระหว่างผู้มีส่วนร่วมและนักวิจัย
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีจุดเน้นของการปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงทางการศึกษา
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยการระบุปัญหา การปฏิบัติ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผล

นอกจากนี้ Tegan George (2023) ยังได้อธิบายความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบดั้งเดิมไว้พอสังเขปดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบดั้งเดิม

	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)	การวิจัยแบบดั้งเดิม (Traditional research)
เป้าหมาย(purpose)	- เน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า - เน้นการปรับปรุงระบบที่มีอยู่	- เน้นการสรุปผลจากข้อมูล - พัฒนาความรู้ที่มีอยู่ให้กว้างขวาง - นำผลการวิจัยไปสรุปอ้างอิงและสร้างความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย
บริบท (context)	- เน้นปฏิกริยาสะท้อนกลับ หรือได้รับข้อมูลจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ - ปกติจะไม่ใช้ทฤษฎีที่มีอยู่	- มุ่งเน้นไปที่การสร้างสมมติฐานที่ชัดเจนและ ค้นหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร - มาจากทฤษฎี
นัยสำคัญ (significance)	เน้นผลการปฏิบัติ	เน้นค่าทางสถิติ

โดยสรุปการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงมีความแตกต่างกับการวิจัยแบบดั้งเดิม ทั้งในด้านเป้าหมาย บริบท และนัยสำคัญ ของการดำเนินการวิจัย ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง สำหรับผู้ที่ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงกระบวนการปฏิบัติงานหรือนำไปใช้ปรับปรุงระบบการดำเนินงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้มีพัฒนาการมาชวระยะเวลาหนึ่ง และมีการนำไปประยุกต์ใช้ในหลายสาขาวิชา การวิจัยปฏิบัติการมีรูปแบบ หรือกระบวนการที่หลากหลาย โดยที่มินนิชการหลายท่านได้เสนอไว้ โดยที่ Norton, Lin S. (2009) ได้จัดประเภทของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 3 กลุ่มเช่นกัน โดยมีรายละเอียดแตกต่างไป โดยแบ่งเป็น

1. รูปแบบที่ใช้เทคนิควิธี เทคนิคความร่วมมือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือ ปฏิฐานนิยม

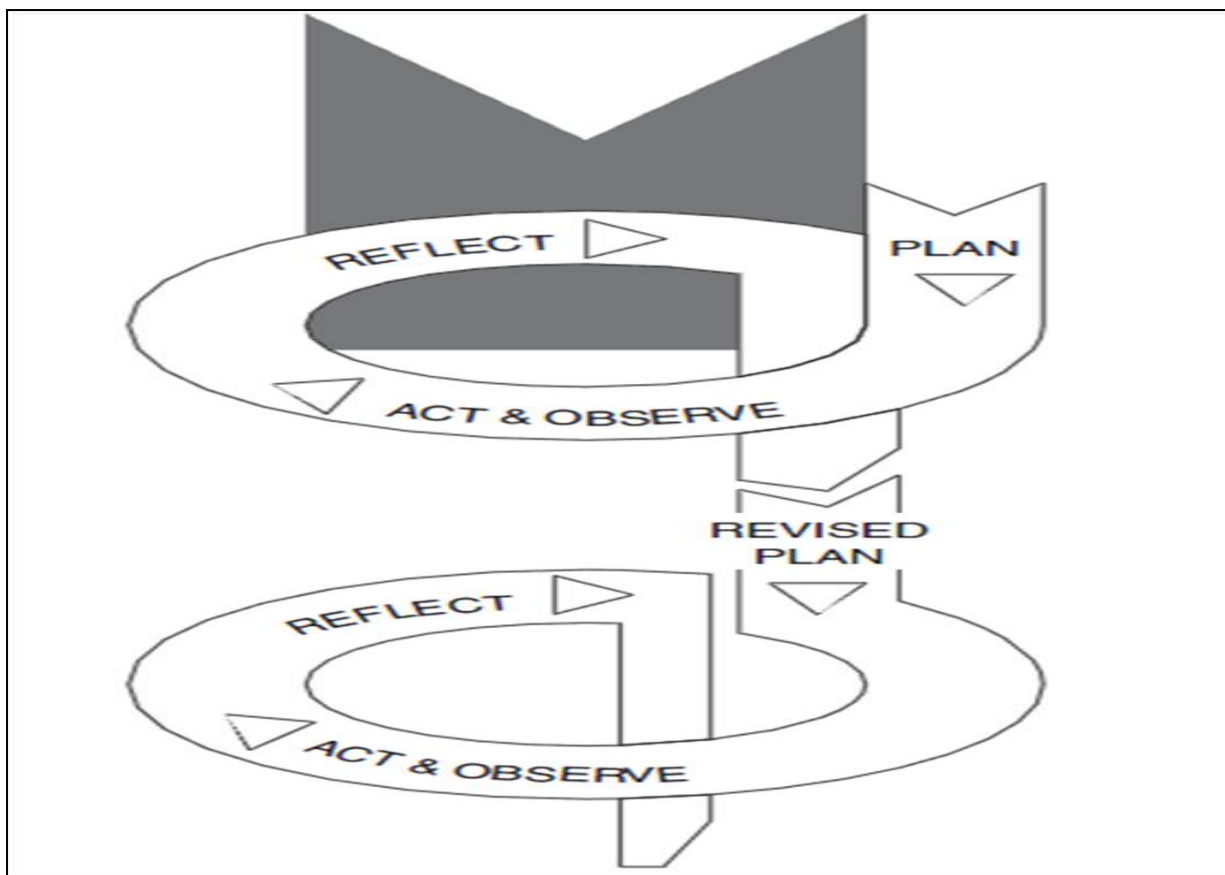
(Technical/technical-collaborative/scientific-technical/positivist) เป็นแนวทางที่การวิจัยดำเนินไปเพื่อทดสอบวิธีการ จัดกระทำบางอย่าง แนวทางนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิควิธีการวิจัยกับผู้ปฏิบัติ ที่มีเป้าหมายในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงาน รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้เป็นพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะต่อมา ผู้นำของแนวคิดนี้ คือ Kurt Lewin ซึ่งมองหรือแนวคิดของ Lewin นั้นไม่ได้เป็นนักวิทยาศาสตร์ ในแบบดั้งเดิมแต่นักวิทยาศาสตร์ที่เป็นนักปฏิบัติ “Lewin is not a scientific positivist but a scientific pragmatist” และถือได้ว่า แนวคิดนี้เป็น แนวคิดที่เน้น การนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการวิจัยที่เป็นวงจร หรือชุดของการตัดสินใจที่เป็นเกลียว สวน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ วงจรของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ซ้ำๆ กันหลายรอบ ซึ่งประกอบไปด้วย ขั้นตอนของการดำเนินการดังนี้ การอภิปรายสภาพการณ์/สถานการณ์ (discussion) การตัดสินใจ (decision) การลงมือปฏิบัติ(action) การประเมินผล(evaluation) และการทบทวนผลการปฏิบัติโดยการมีส่วนร่วมอย่างอิสระ (revision in participatory democratic) (Adelman, Clem. 2006)

2. รูปแบบที่เน้นความร่วมมือ การลงมือปฏิบัติ การตีความ (Mutual-collaborative/practical-deliberative-interpretivist perspective) เป็นแนวทางที่มีข้อตกลงพื้นฐาน ให้นักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานทำงานได้อย่างยืดหยุ่น มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ปฏิบัติสามารถตีความได้ ซึ่งหมายถึง การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพได้ การวิจัยประเภทนี้เป็น การกระทำที่เกิดขึ้นในสถานการณ์หรือปัญหาเบื้องต้น ผู้ปฏิบัติจะมีวิธีการในการปฏิบัติงานของเขาต่อสถานการณ์นั้นเอง และเกิดองค์ความรู้ขึ้น ตรงกันข้ามกับแบบแรกที่ปัญหาจะถูกสร้างขึ้นหรือหาทางออกโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎี เป้าหมายของการวิจัยปฏิบัติการตามรูปแบบนี้ อยู่ที่ทำความเข้าใจกับการปฏิบัติ และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด แนวคิดนี้ เน้นการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นกระบวนการในการดำเนินการมากกว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ของแนวคิดนี้คือ Elliot และ Ebbut ซึ่งเป็นผู้ที่ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักสูตร แนวคิดนี้เน้นที่การนำทฤษฎีไปสู่ การปฏิบัติ โดยภาระหน้าที่ของนักปฏิบัติคือ การตีความหมายของการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การสะท้อนข้อมูลจากการแก้ปัญหา ในการทำงานที่กำลังดำเนินการอยู่ กลยุทธ์การดำเนินการหรือวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นสิ่งใหม่จะได้ถูกนำไปปฏิบัติและมี ลักษณะของการดำเนินการแบบวนซ้ำหรือเกิดขึ้นซ้ำๆ ต่อเนื่องจนกว่าจะเกิดความรู้ความเข้าใจหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้(Dan MacIsaac, 1996) และ

3. รูปแบบที่เน้นการให้อิสระ การวิพากษ์อย่างเป็นอิสระ การใช้ศาสตร์ของการวิเคราะห์วิจารณ์ (Enhancement approach /critical-emancipatory action research /critical science perspective) แนวทางนี้ ไม่ได้ เน้นไปที่ตัวบุคคลหรือผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะ หากแต่มีมุมมองที่กว้างออกไป โดยต้องการทำความเข้าใจกับบริบทหรือ สภาพแวดล้อมทางสังคม การเมืองที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการ และไม่ได้เริ่มต้นจากแนวคิดทฤษฎี แต่จะเริ่มจากการวิพากษ์ แนวคิดทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และการปฏิบัติงาน การสะท้อน การแสวงหาความรู้ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา ไม่เพียงแต่การปฏิบัติที่อาศัยแนวคิดทฤษฎีเท่านั้น ผู้นำกลุ่ม ความคิดนี้คือ Kemmis และคณะ แนวคิดสำคัญของกลุ่มนี้เชื่อว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีข้อสมมุติฐานที่อยู่บนพื้นฐานของการตีความของ ผู้ปฏิบัติในการใช้ วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analytic) และการใช้ทักษะในการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการทำงานของกลุ่มนี้ เป็นอิสระจากแนวคิดของปฏิฐานนิยม (Positivist) แต่อาศัยการตีความโดยผ่านการสะท้อนตนเองของกลุ่ม เพื่อทำให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆ ประเด็นสำคัญของการดำเนินการ คือ การวิเคราะห์วิจารณ์อย่างหนักแน่น (Hard critique) นอกจากนี้แนวคิดนี้ยังเน้นในเรื่องค่านิยมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องด้วย มากกว่าเน้นแต่วิธีการดำเนินการแต่เพียงอย างเดียว แนวคิดนี้ องค์ความรู้หรือความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้น จะเกิดจากการปฏิบัติการที่เป็นกระบวนการสะท้อนกลับ ซึ่งมี

ลักษณะที่เป็นเกลียว สววน (Reflective spiral) ซึ่งเริ่มจากการกำหนดแผนการดำเนินการ (General plan) การลงมือปฏิบัติ การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection on action) ที่จะนำไปสู่การพัฒนา และการปรับปรุงแผนการดำเนินการขึ้นใหม่ (Kemmis & McTaggart .2005)

นอกจากนี้ Tegan George (2023) ได้แบ่งรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้เป็น 3 รูปแบบด้วยกันดังนี้ รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการปฏิบัติงาน (operational) หรือบางที่เรียกว่าเน้นเทคนิควิธี (technical) รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการทำงานร่วมกัน (collaboration) และรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการสะท้อนกลับอย่างมีวิจารณญาณ (critical reflection) โดยที่แต่ละรูปแบบมีแนวคิดดังนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการปฏิบัติงานหรือเทคนิควิธีเป็นรูปแบบที่เป็นการปฏิบัติงานหรือดำเนินการเป็นขั้นตอนในลักษณะเป็นเกลียว โดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ “การวางแผน → การกระทำ → การสังเกต → การไตร่ตรอง” รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการทำงานร่วมกัน ส่วนมากการวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบนี้มีพื้นฐานมาจากการวิจัยในพื้นที่หรือชุมชนมากกว่า โดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยของบุคคลที่มีคุณลักษณะคล้ายๆกัน เช่น อาจารย์วิทยาลัยในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน กลุ่มคนในพื้นที่หรือชุมชนเดียวกัน เป็นต้น โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบนี้เน้น กระบวนการเรียนรู้จากการลงมือการทำงานและการเรียนรู้จากการให้ข้อมูลย้อนกลับร่วมกัน และรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการสะท้อนกลับเชิงวิพากษ์ เป็นกระบวนการที่สนับสนุนหรือช่วยให้การปฏิบัติงานที่กำลังดำเนินอยู่อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการวิพากษ์วิจารณ์และวิเคราะห์ถึงสาเหตุและผลของสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ สำหรับในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างกระบวนการวิจัยปฏิบัติการที่เป็นที่อ้างอิงและนำมาใช้มากที่สุดคือ แนวคิดของ Kemmis and McTaggart (2000. as cited in Valsa Koshy. 2010) ได้อธิบายถึงการวิจัยปฏิบัติการว่า เป็นการวิจัยที่สร้างความรู้บนพื้นฐานของการปฏิบัติงาน ภายใต้บริบทที่เป็นความเฉพาะเจาะจง และการปฏิบัติงานที่ทำเป็นประจำ เป้าประสงค์เบื้องต้นของการวิจัยปฏิบัติการ ก็เพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาในระดับบุคคลหรือวิชาชีพ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดา ผู้ปฏิบัติงานเองเป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตนเองซึ่งอาจเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในองค์กรนั้นๆ โดยที่การวิจัยปฏิบัติการมีกระบวนการวิจัยเริ่มตั้งแต่ การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Planning) การปฏิบัติและการเก็บรวบรวมข้อมูล (Acting and Observing) การสะท้อนผลจากการปฏิบัติเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน (Reflecting) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของเคมมิสและแมกเทกการ์ต

ที่มา: Valsa Koshy (2010)

อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงกระบวนการวิจัยปฏิบัติการดังกล่าว อาจไม่มีขั้นตอนที่แข็งตัวตามรูปแบบหรือขั้นตอนที่น่าเสนอเสียทีเดียว กระบวนการวิจัยอาจมีการทับซ้อนกันในส่วน (Overlap) และบางกรณี การเริ่มดำเนินการวางแผน อาจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน ดังนั้นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการจึงค่อนข้างค่อนข้างยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนและตอบสนองต่อสภาพการณ์ต่างๆ ได้เสมอ กระบวนการวิจัยปฏิบัติรูปแบบนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ทำให้บุคคลหรือนักวิจัยได้มีโอกาสเผชิญกับประสบการณ์ต่างๆ มากขึ้น เกิดความก้าวหน้าและมีความรู้ความเข้าใจเรื่องต่างๆ ได้อย่างรอบด้าน การดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบนี้จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ภายใต้อุปสรรคที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี และสามารถให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจโดยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มพูนขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ในการทำงานเพิ่มมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

สำหรับแนวคิดในเรื่องการจัดการศึกษานั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปนิยามความหมายของการศึกษาไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ Ornstein, Levine and Gutek (2011: 88) ได้สรุปความหมายของการศึกษาไว้โดยอธิบายตั้งแต่ยุคสังคมสมัยโบราณที่ยังไม่มีการจัดบันทึกเป็นตัวแทนสื่อจนถึงยุคแห่งการปฏิรูปในปัจจุบัน โดยอธิบายในเชิงเป้าหมายของการจัดการศึกษาว่า เป็นการถ่ายทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป ทั้งนี้เมื่อสังคมได้พัฒนาขึ้น แนวคิดและเป้าหมายในการจัดการศึกษา จึงได้มีการปรับเปลี่ยนไป นับตั้งแต่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล การมีอิสรภาพทางความคิด และการจัดการศึกษาทางด้านศิลปศาสตร์ (liberal education) การศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ รวมทั้งการศึกษาที่สร้างประสบการณ์และความสามารถที่หลากหลาย (well - rounded) ให้กับผู้เรียน เป็นต้น นอกจากนี้

John Parankimalil (2014) ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบที่ช่วยพัฒนา ขัดเกลา ปลุกฝังอบรมให้เด็กและผู้ใหญ่ได้รับความรู้ ประสบการณ์ ทักษะและเจตคติที่ดี และ การศึกษาไม่ใช่มีความหมายเพียงแค่วิธีการเท่านั้น แต่มันเป็นเป้าหมายที่จะพัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลระหว่างกาย อารมณ์ จิตวิญญาณและสังคม นอกจากนี้ยังมีผู้นำทางความคิดหรือนักการศึกษาคนสำคัญทั้งในโลกตะวันออกและตะวันตกได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

ผู้นำทางความคิดหรือนักการศึกษาโลกตะวันออกคนสำคัญ ได้แก่

1. Mahatma Gandhi เป็นผู้นำทางความคิดของอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1869–1948 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า เป็นวิธีการพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวมนุษย์ทั้งกาย ใจและจิตวิญญาณ (By education I mean an all-round drawing out of the best in man – body, mind and spirit.)

2. Rabindranath Tagore เป็นนักปรัชญาและกวีชาวอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1861-1941 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยให้จิตใจมนุษย์ค้นพบความจริงอันเป็นที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดความสว่างขึ้นภายใน เกิดความรักและมีความหมายต่อชีวิต (Education enables the mind to find out the ultimate truth, which gives us the wealth of inner light and love and gives significance to life)

3. Dr. Zakir Husain เป็นประธานาธิบดีคนที่ 3 ของอินเดีย และเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่เป็นชาวมุสลิม สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ในคณะเศรษฐศาสตร์ มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1897 –1969 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาจิตใจตามศักยภาพของแต่ละบุคคลเท่าที่จะเป็นไปได้ (Education is the process of the individual mind, getting to its full possible development)

4. Swami Vivekananda เป็นสงฆ์ฮินดูและผู้นำสาวกของฤๅษีอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1863–1902 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลให้สมบูรณ์ (Education is the manifestation of divine perfection already existing in man)

5. Indira Gandhi เป็นอดีตนายกรัฐมนตรีอินเดียที่ดำรงตำแหน่งถึง 3 วาระติดต่อกัน และเป็นประธานมนตรีหญิงคนแรกในประเทศอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1917-1984 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือพลังแห่งเสรีภาพและความเสมอภาคในการก้าวพ้นอุปสรรคของชนชั้นวรรณะ และความไม่เท่าเทียมกันซึ่งเกิดจากเชื้อสายและบริบทอื่นๆ (Education is a liberating force and in our age it is also a democratizing force, cutting across the barriers of caste and class, smoothing out inequalities imposed by birth and other circumstances.)

สำหรับผู้นำทางความคิดหรือนักการศึกษาคนสำคัญในโลกตะวันตก ได้แก่

1. Plato เป็นนักปรัชญาชาวกรีกโบราณที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวคิดตะวันตก เขาเป็นลูกศิษย์ของโสกราตีส เป็นอาจารย์ของอริสโตเติล เป็นนักเขียน และเป็นผู้ก่อตั้งアカเดมิซึ่งเป็นสำนักวิชาในกรุงเอเธนส์ มีชีวิตอยู่ยุคคลาสสิกกรีกในกรุงเอเธนส์ ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือความสามารถในการรับรู้ถึงความสุขสงบและความทุกข์ทรมานในช่วงเวลาหนึ่ง (Education is the capacity to feel pleasure and pain at the right moment)

2. Aristotle เป็นนักปรัชญาและผู้รู้รอบด้านชาวกรีกโบราณ เป็นศิษย์ของเพลโต ผู้ก่อตั้งไลเซียม, สำนักปรัชญาเพริพาเทติก และชนบอริสโตเติล มีชีวิตอยู่ในช่วง 384–322 ปีก่อนคริสตกาล ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการสร้างสรรค์จิตใจที่สมบูรณ์ในร่างกายที่สมบูรณ์ (Education is the creation of sound mind in a sound body)

3. Rousseau เป็นนักปรัชญา นักเขียน นักทฤษฎีการเมืองชาวฝรั่งเศส มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ 1712-1778 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนจากภายในตัวของเขาเอง (Education is the child's development from within)

4. Herbert Spencer เป็นชาวอังกฤษที่มีบทบาทในฐานะนักปรัชญา นักจิตวิทยา นักชีววิทยา นักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยา มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1820 - 1903 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการสร้างความสมบูรณ์ของชีวิต (Education is complete living.)

5. Pestalozzi เป็นครูสอนภาษาชาวสวิสและนักปฏิรูปด้านการศึกษาที่มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1746 -1827 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือกระบวนการพัฒนาความก้าวหน้าของบุคคลให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกลมกลืนและเป็นธรรมชาติ (Education is natural, harmonious and progressive development of man's innate powers)

6. Froebel เป็นนักการศึกษาชาวเยอรมัน เป็นผู้วางรากฐานสำหรับการศึกษายุคใหม่โดยพิจารณาว่าเด็กมีความต้องการและความสามารถเฉพาะตัว เขาสร้างแนวความคิดของโรงเรียนอนุบาล มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1782 - 1852 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างเกราะคุ้มกันให้กับสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวบุคคล (Education is enfoldment of what is already enfolded in the germ)

7. T.P. Nunn เป็นนักการศึกษาชาวอังกฤษ ศาสตราจารย์ด้านการศึกษา ค.ศ. 1870 – 1944 ที่สถาบันการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน เขาเป็นอธิการบดีในปี 1913 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบของเด็กแต่ละคน (Education is the complete development of the individuality of the child)

8. John Dewey เป็นนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกัน มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1859–1952 ได้อธิบายความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตโดยผ่านการสร้างประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง (Education is the process of living through a continuous reconstruction of experiences) (John Parankimalil. 2014)

จากการให้นิยามความหมายเกี่ยวกับ “การศึกษา” ของนักการศึกษาต่างๆจะพบว่า จากทัศนะของนักการศึกษาส่วนมาก เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันซึ่งบางคนอาจกล่าวถึงวิธีการหรือกระบวนการ บางคนอาจกล่าวถึงผลลัพธ์ แต่ทุกคนล้วนเชื่อมั่นว่า การศึกษาเป็นการสร้างและพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณภาพทั้งสิ้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้วางแผนและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษามาอย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่คุณภาพของการจัดการศึกษาของเรายังคงมีปัญหาเป็นที่เคลือบแคลงหรือเป็นข้อสงสัยของสังคมว่า การศึกษาไทยเรามีคุณภาพมากน้อยเพียงไร ซึ่งก็ต้องยอมรับว่า จากข้อมูลหรือสถิติต่างๆทางด้านการศึกษาของประเทศ คำถามหรือข้อสงสัยดังกล่าวนี้ยังกังวลดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ซึ่งองค์การยูนิเซฟของสหประชาชาติได้รายงานเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทยในปัจจุบันสรุปได้ว่า “ตลอดทศวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าประเทศไทยมีพัฒนาการอย่างมากในด้านการศึกษา โดยเฉพาะในเชิงปริมาณกล่าวคือ เด็กเกือบทุกคนได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา แต่ในระดับมัธยมศึกษากลับพบว่า สัดส่วนของเด็กที่ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายลดลงเหลือร้อยละ 86 และร้อยละ 69 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ของเด็กที่ไม่ได้เรียนต่อเป็นเด็กจากชุมชนที่ขาดโอกาส ครอบครัวผู้พลอยย้ายถิ่นฐาน หรือเด็กพิการ และจากผลการประเมินทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ แสดงให้เห็นว่านักเรียนระดับประถมศึกษาในประเทศไทยมีทักษะการอ่านและการคำนวณขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับต่ำ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีผลการเรียนไม่ดีในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ทั้งนี้ ผลการเรียนรู้ของนักเรียนมักขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และภาษาที่ใช้ในครอบครัวว่าเป็นภาษาไทยหรือไม่ นอกจากนี้ เด็กในเขตชนบทซึ่งเข้าเรียนในโรงเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากรก็มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนรู้อยู่ในระดับไม่สูง นักเรียนจำนวนมากเผชิญความท้าทายเกี่ยวกับความเหมาะสมของ

ระบบการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม ความปลอดภัย และสุขภาวะทางใจที่โรงเรียน ซึ่งทำให้พวกเขาารู้สึกถูกตัดขาด จนส่งผลกระทบต่อ การเรียนรู้ ความมั่นใจในตัวเอง และมีการขาดเรียน นับตั้งแต่เกิดสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เด็กและเยาวชนกว่า 13 ล้านคน ได้สูญเสียโอกาสในการเรียนรู้ เนื่องจากการปิดโรงเรียนในช่วงที่มีการบังคับใช้มาตรการควบคุมการแพร่ระบาด โดยข้อจำกัดในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของหลายครอบครัวทำให้การเรียนรู้ผ่านระบบทางไกลเป็นความท้าทายสำหรับนักเรียนจำนวนมาก” (องค์การยูนิเซฟ. 2022) จากสภาพปัญหาทางด้านคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ซึ่งหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างพยายามหาแนวทางหรือวิธีการที่จะตอบคำถามนี้ และยิ่งในสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหาดังกล่าวดูเหมือนว่าจะยังมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะ การเปลี่ยนผ่านของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 นี้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นและนับเป็นก้าวที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์ชาติ นับแต่ก่อร่างสร้างประเทศขึ้นมา เพราะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาก เกินกว่าที่จะใช้คำว่า “การพัฒนา” หรือ “Development” ได้ แต่เกิดปรากฏการณ์ที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Disruption” ซึ่งมีนัยถึง การทำลายล้างของเดิมหรือสิ่งเก่าๆ แล้วสร้างสิ่งใหม่ขึ้นทดแทนทันที การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรงเช่นนี้ เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางด้านสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนผ่านของสังคม จากสังคมอุตสาหกรรมเป็น สังคมแห่งข้อมูลข่าวสารในยุคดิจิทัล ซึ่งสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องประสบคือ ดิจิทัลทรานสฟอร์เมชัน (Digital Transformation) หรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเองและสังคมไปสู่โลกดิจิทัล เกิดการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) การใช้สมองกลอัจฉริยะ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) เข้ามาในชีวิตประจำวัน สังคมถูกขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ความรู้และนวัตกรรมต่างๆ การเข้าถึงข่าวสารข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่จำกัดอยู่ที่ห้องเรียน แต่นำไปสู่โลกทัศน์ใหม่ที่ยกระดับไปอีกขั้นหนึ่งสิ่งเหล่านี้มีทั้งผลบวกและลบ กล่าวคือ ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แทบจะไม่มีขีดจำกัด เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งโลก และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หากแต่เทคโนโลยีเหล่านี้ก็มีด้านมืดด้วยเช่นกัน ทั้งในเรื่องความสัมพันธ์แบบปกติของผู้คน กับภัยคุกคามที่มาถึงผู้คนอย่างรวดเร็ว ไม่มีข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและสถานที่ ดังนั้นการปรับตัวของผู้คนในยุคยุคดิจิทัล จึงต้องมีประสิทธิภาพและเท่าทันเทคโนโลยีและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการพัฒนาความรู้และการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ ตลอดจนนำไปสู่การใช้ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความรวดเร็วและความสลับซับซ้อนของปัญหาคุณภาพของการศึกษาจึงยากต่อการที่จะตอบคำถามด้วยวิธีการง่ายๆหรือจากการคิดวิเคราะห์อย่างเดียวได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น จึงนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาจากฐานคิดที่เชื่อว่า ความรู้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนา นำไปสู่การแก้ปัญหาและการใช้ประโยชน์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ นอกจากจะใช้การวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบระเบียบแล้ว โดยเริ่มจากการระบุปัญหา การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิพากษ์วิจารณ์และสรุปอภิปรายและสะท้อนผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งกระบวนการวิจัยในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการยังมีลักษณะของการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน เป็นเกลียวที่บูรณาการระหว่างการวิจัยและการปฏิบัติงานไปพร้อมกัน การพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพการศึกษา จึงจำเป็นต้องนำเอากระบวนการวิจัยมาใช้ในกระบวนการพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพการศึกษาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งอาจดำเนินการวิจัยปฏิบัติการทั้งในระดับปัจเจกคือ ครูหรือตัวผู้เรียน ซึ่งเราเรียกว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหรือการวิจัยในชั้นเรียน หรืออาจดำเนินการในระดับระดับองค์กรคือ สถานศึกษา หรือระบบหรือกระบวนการของการจัดการศึกษาเอง โดยที่เริ่มที่ระบุปัญหาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันเป็นเช่นไร มีสมมุติฐานหรือวิธีการหาทางออกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างไร แล้ววางแผนในการดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูล วิพากษ์วิจารณ์และสรุปและสะท้อนผลที่เกิดขึ้นจากแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพนั้น แม้ว่าปัญหาต่างๆ อาจยังไม่คลี่คลาย ครูอาจารย์ ผู้บริหาร รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดจึงต้องดำเนินการวิจัยปฏิบัติการต่อไป จนกว่าปัญหาต่างๆ จะคลี่คลาย ซึ่งอาจต้องใช้วิธีการหรือกระบวนการที่หลากหลายในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพ

การศึกษา ซึ่งนั่นถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพราะเป้าหมายของการวิจัยมีใช้การแสวงหาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น แต่เป็นวิธีการหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นเอง ซึ่งการนำเอาการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยปัจจุบันมีมากมาย ทั้งในระดับชั้นเรียน โรงเรียน สถาบันหรือหน่วยงาน เป็นต้น ในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการในแต่ละระดับ ดังนี้

ตัวอย่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระดับชั้นเรียน

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน.....
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1 สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม ของวิทยาลัยอาชีวศึกษา.....
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน.....

ตัวอย่างของการวิจัยปฏิบัติการในระดับสถาบัน/โรงเรียน/หน่วยงาน

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาจังหวัด.....
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัด.....
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา จังหวัด.....

บทสรุป

โดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทางด้านการปฏิบัติงานที่ผู้ปฏิบัติงานประสบปัญหาในการทำงานมากกว่าจะเป็นปัญหาในด้านองค์ความรู้หรือทฤษฎี ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อทำความเข้าใจต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา เพื่อหาแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสม นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน บรรยากาศของการวิจัยเป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาที่ทุกคนประสบอยู่และมุ่งไปสู่คำตอบของปัญหาที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน จนมีการนำไปใช้และปรับปรุงจนได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้นคือ คุณภาพการศึกษาที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงนับเป็นวิถีทางหนึ่งของการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยได้อย่างแท้จริงทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กรหรือระบบของการจัดการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ภัทรพร เกษสังข์. (2559) *การวิจัยปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การยูนิเซฟ. (2022). *การศึกษาสิทธิในการเรียนรู้เพื่อเด็กทุกคน*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <https://www.unicef.org/thailand/th>
- Adelman, C. (1993). Kurt Lewin and the Origins of Action Research. *Educational Action Research*, 1(1), 7 – 24.
- David E Gray. (2017). *Doing Research in The Business World*. London : Sage.

- Kemmis & McTaggart. (2005). **PARTICIPATORY ACTION RESEARCH**. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก [http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-common-courses/Lincoln/Kemmis%20&%20McTaggart%20\(2005\).pdf](http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-common-courses/Lincoln/Kemmis%20&%20McTaggart%20(2005).pdf)
- Norton, L. S., (2009). **Action Research in Teaching and Learning : A practical guide to conducting pedagogical research in universities**. New York : TJ international Ltd.
- MacIsaac, D. (1996). **An Introduction to Action Research**. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2567, จาก <http://www.physics.nau.edu/~danmac>
- Manoj onkar. (2023). **Revisiting Kurt Lewin's Action Research Model for Organization Development (OD)**. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก <https://www.linkedin.com/pulse/revisiting-kurt-lewins-action-research-model-od-manoj-onkar>
- Nasrollahi, M. A. (2015). **A Closer Look at Using Stringer's Action Research Model in Improving Students' Learning**. *International Journal of Current Research* 7(7), 18663 - 18668
- Ornstein ,L. and Gutek. (2011). **Foundations of Education**. (11th.ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- Parankimalil, J. (2014). **Meaning, Nature and Aims of Education**. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก <https://johnparankimalil.wordpress.com/2012/03/26/meaning-nature-and-aims-of-education/>
- Tegan G. (2024). **What Is Action Research? | Definition & Examples**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2567, จาก <https://www.scribbr.com/methodology/action-research/>.
- Valsa Koshy. (2010). **Action research for improving educational practice : a step-by-step guide**. (2nd ed.) London : SAGE.
- Vliet, V. V. (2023). **Action Research model (Lewin)**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2567, จาก <https://www.toolshero.com/change-management/action-research/>
- Wikipedia, the free encyclopedia. (2024) **Action research**. https://en.wikipedia.org/wiki/Action_research